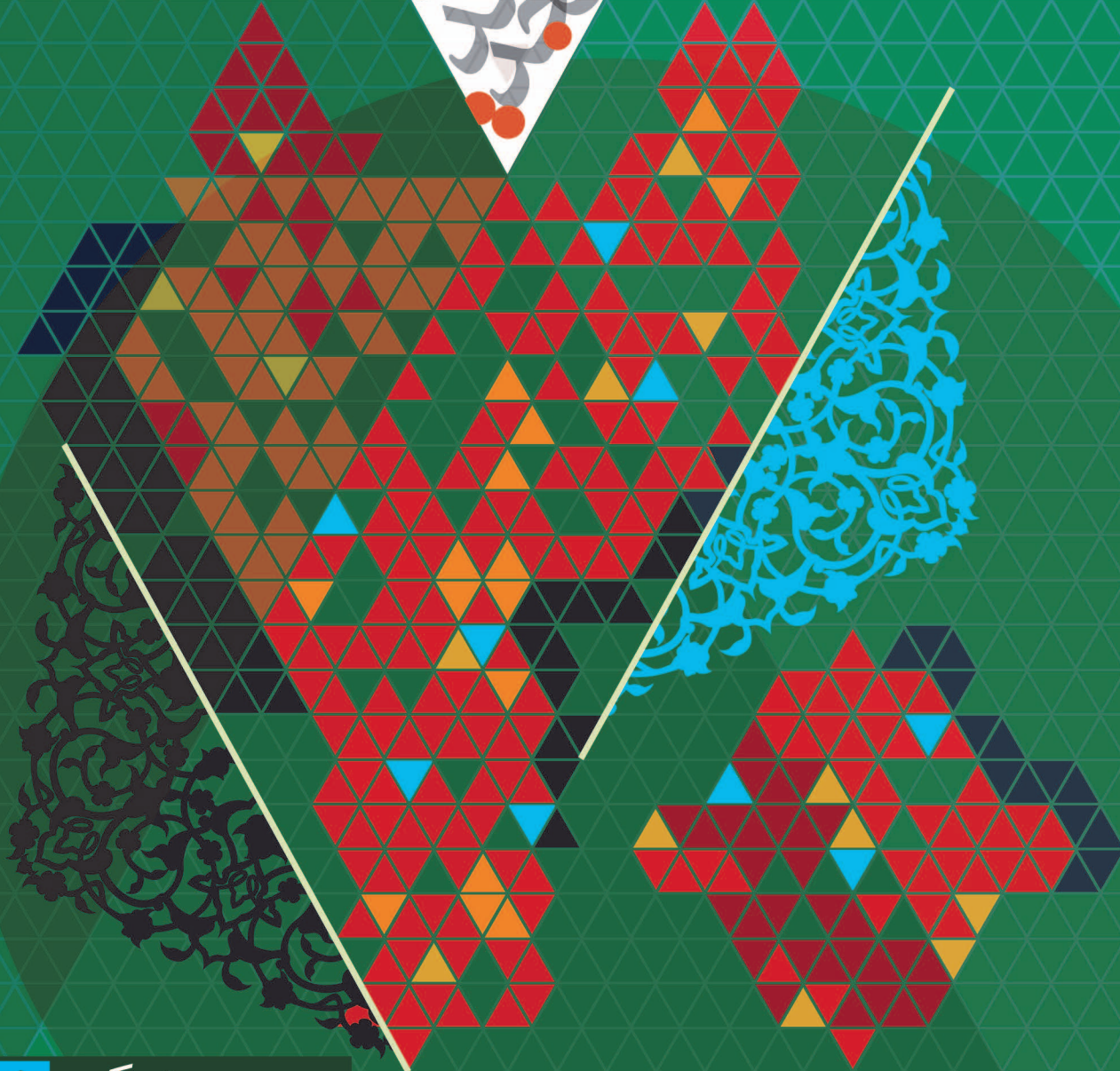

وَدَائِرَةُ مَطْبُوعَاتِ
مَدِينَةِ مَكَّةَ الْمُحَرَّمَةِ
مَدِينَةُ مَكَّةَ الْمُحَرَّمَةِ

دین و زندگی ۲

پایه یازدهم
رشته‌های تجربی و ریاضی

مؤلفان

مرتضی محسنی کبیر
محمد رضایی بقاء

فرمول بیست

فرمول پایان

۶
نمونه
امتحانی

۱۱۰۰
پرسش
تشریحی

۱۳۵
صفحه
درسنامه

+ ۴:۳۰

ساعت
فیلم
آموزشی
ویژه
شب
امتحان

9 786220 307907

تهران، میدان انقلاب
نیش بازارچه کتاب

www.gajmarket.com

«الیس الله بكاف عبده» (زمر، ۳۶)
آیا خداوند برای بنده‌اش کافی نیست؟

کتابی که پیش رو دارید، حاصل تلاش برای ارائه مناسب و کاربردی از کتاب دین و زندگی پایه یازدهم برای آمادگی امتحان نهایی است.

در این کتاب سعی شده است مطالب ضروری مطابق با جدیدترین تغییرات امتحانات نهایی به نحوی طبقه‌بندی شود که بتواند پاسخ‌گوی نیازهای دانش‌آموزان در راستای موفقیت آنان باشد. امیدواریم همه عزیزان دانش‌آموز از این نوشته بهره کافی را ببرند.

این کتاب شامل بخش‌های زیر است:

در این درس می‌خوانیم: بیان اهداف اصلی و فرعی هر درس.

مشاوره: بیان تعداد آیات، احادیث، اشعار و بارم هر درس در امتحانات نوبت اول و دوم.

سبک مطالعه: اولویت‌بندی در فراگیری مطالب درس و بیان روش مطالعه به صورت صمیمی و محاوره.

ایستگاه آیه و حدیث و شعر: ترجمه روان آیه و حدیث و پیام‌های مختلف آیات و احادیث و اشعار در قالب سؤال و جواب و مشخص کردن کلیدواژه‌های آن‌ها.

تلنگر: حواست باشه! بیان نکات مشابه و گمراه‌کننده درس‌ها و دام‌های آموزشی.

نکته راهبردی: نکات کلی و میان‌بر برای درک بهتر مفاهیم مهم درس.

مرور سریع: طبقه‌بندی برخی از مفاهیم حجیم درس برای سهولت در یادگیری.

متن کتاب درسی: تمام متن کتاب درسی ذکر شده است و برای شرح بهتر درس، اصطلاحات و توضیحات اضافه در پرانتزها آمده است. در ضمن تمام سؤالات (۱) در ابتدا و یا در میان درس، (۲) تدبر و تفکر در آیات، (۳) خودارزیابی، (۴) فعالیت کلاسی، (۵) بررسی‌ها، (۶) اندیشه و تحقیق براساس کتاب «راهنمای معلم» پاسخ داده شده است.

تعریف اصطلاحات و مفاهیم کلیدی: آشنایی با تعریف اصطلاحات مهم درس.

درس در یک نگاه: ارائه نموداری خلاصه هر درس، جهت نگاهی کلی به درس و مطالعه سریع و مرور آن قبل از امتحان.

ایستگاه سؤال: انواع سؤالات مورد طرح در امتحانات پس از پایان بخش‌ها و تیتراهای فرعی درس، به صورت سؤال‌های میان درس.

پاورقی‌ها: بعضی از مطالب که نیاز به توضیح بیشتر دارد و در فهم مطالب موثر است، همچنین عبارات عربی برخی از آیات که در کتاب درسی فقط ترجمه فارسی آن‌ها آمده است.

سؤالات تشریحی: شامل تعداد زیادی سؤال متنوع منطبق بر امتحان نهایی در انواع مختلف آیات و احادیث، صحیح و غلط، جای خالی، پاسخ کوتاه، چندگزینه‌ای، کشف ارتباط، تعریف مفاهیم و اصطلاحات، پاسخ بلند (تشریحی) و درک مطلب برای آمادگی در امتحانات میان ترم و امتحان نهایی.

سؤالات ستاره‌دار: از هر درسی سؤالات مهم و ضروری انتخاب شده و با علامت ☆ نشان‌گذاری شده است و کسانی که فرصت کم‌تری دارند، باید این سؤالات را حتماً ببینند و حل نمایند.

پاسخ نامه تشریحی: پاسخ‌هایی کافی متناسب با راهنمای تصحیح امتحان نهایی و بررسی دلیل نادرستی گزاره‌های غلط. **امتحان نهایی:** ارائه یک دوره امتحان نهایی اخیر و پنج سری آزمون نیم سال اول و پایان سال تألیفی با پاسخ تشریحی. **هایلایت کتاب درسی (جزوه رایگان همراه کتاب):** همه قسمت‌هایی که در سال‌های اخیر به هر شکل و شمایی از آن‌ها سؤال طرح شده، در کتاب درسی هایلایت کرده‌ایم و آدرس سؤالات را در قسمت پاورقی مشخص کرده‌ایم تا شب امتحان برای مرور و یادآوری از آن استفاده کنید. به قسمت‌های هایلایت نشده هم توجهی ویژه نمایید.

تشکر ویژه

در پایان شایسته است از همه عزیزانی که ما را در به ثمر رساندن این کتاب یاری نموده‌اند، آقایان مرتضی یعقوبی، نقی شفایی، منوچهر ستینه، مهدی زمانی‌نژاد، سید هادی هاشمی، سید کمال‌الدین سیفی، محمدرضا فرهنگیان، مجید فرهنگیان، سید کمال باوسی، جعفر رنجبرزاده، علی مراد زنگنه، امین اسدیان پور، فردین سماقی، سعدی رضایی، هادی ناصری، حسین باغانی، محمدفخرالدین مرشدی تنکابنی، حمید حسین پور، ابوالفضل احدزاده، محمد هادی گوهری، محمدعلی عبادتی، محمد بختیاری، حسین مقدسی، حسین رضاییان، محسن بیاتی، آرمان جیلاردی، علی شلفی، عسکر امیرکلایی اندی، محمدحسین کریمی، بهرام پوروطن، سید هادی موسوی، حسن خانی (فیاض)، بیژن دیبا، سید عطا میرمحمدی، وحید دولتی، جوادعلی عباس‌زاده، محمدرضا ثابتی، حسین نقوی، محمدرضا رعیتی، محمدرضا رخشانی مقدم و خانم‌ها وحیده کاغذی، محبوبه ابتسام، فاطمه سادات خلیل پورسیدی، فاطمه واثقی، سیدفاطمه موسوی، حمیده صادقی و زهرا جعفری یزنی تشکر نماییم که اگر تشویق‌ها و همراهی‌ها آنان نبود، کار به سرانجام نمی‌رسید.

بارم‌بندی درس دین و زندگی ۲

شماره درس	پایانی نوبت اول	پایانی نوبت دوم	شهریور دی‌ماه
اول و دوم	۵	۲	۲
سوم و چهارم	۶	۲/۵	۲/۵
پنجم و ششم	۵	۳/۵	۳/۵
هفتم و هشتم	—	۴	۴
نهم و دهم	—	۴/۵	۴/۵
یازدهم و دوازدهم	—	۳/۵	۳/۵
قرائت	۴	—	—
جمع	۲۰	۲۰	۲۰

مرتضی محسنی کبیر - محمدرضایی بقاء

فهرست

FILM	پاسخ	سؤالات	درسنامه
24 min	۲۰۲	۱۸	۸
29 min	۲۰۳	۳۴	۲۲
23 min	۲۰۵	۴۸	۳۸
24 min	۲۰۷	۶۴	۵۲
28 min	۲۰۹	۸۲	۶۹
21 min	۲۱۱	۹۹	۸۷
15 min	۲۱۴	۱۱۱	۱۰۳
22 min	۲۱۵	۱۲۵	۱۱۵
27 min	۲۱۷	۱۴۶	۱۳۰
25 min	۲۲۰	۱۶۵	۱۵۲
12 min	۲۲۴	۱۸۱	۱۷۱
20 min	۲۲۵	۱۹۵	۱۸۵

درس اول: هدایت الهی

درس دوم: تداوم هدایت

درس سوم: معجزه جاویدان

درس چهارم: مسئولیت‌های پیامبر (ص)

درس پنجم: امامت، تداوم رسالت

درس ششم: پیشوایان اسوه

درس هفتم: وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی ...

درس هشتم: احیای ارزش‌های راستین

درس نهم: عصر غیبت

درس دهم: مرجعیت و ولایت فقیه

درس یازدهم: عزت نفس

درس دوازدهم: پیوند مقدس

امتحان نهایی

۲۳۰	آزمون ۱: نوبت اول
۲۳۱	آزمون ۲: نوبت دوم
۲۳۳	آزمون ۳: نوبت دوم
۲۳۵	آزمون ۴: نوبت دوم
۲۳۶	آزمون ۵: نوبت دوم
۲۳۸	آزمون ۶: خردادماه ۱۴۰۳
۲۴۰	پاسخ‌نامه تشریحی آزمون ۱ تا ۶

1

بخش

درستامه

و سوالات تشریحی

درس اول

هدایت الهی

در این درس می‌خوانیم

در این درس به انواع نیازهای طبیعی و غریزی انسان و نیازهای برتر اشاره می‌شود. دو ویژگی برای پاسخ مناسب به نیازهای برتر که فقط خداوند آن‌ها را داراست، بررسی می‌شود؛ بنابراین ضرورت نیاز به هدایت الهی برای پاسخ به این نیازها معلوم شده و تناسب هدایت ویژه انسان با ویژگی‌های او برقرار می‌گردد.

مشاوره

با احتساب آیات تفکر و اندیشه که قبل از شروع درس اول آمده، این درس دارای ۴ آیه، ۱ سوره، ۲ حدیث فارسی و ۲ شعر است.

بارم این درس در امتحان نوبت اول ۲/۵ نمره و در امتحان نهایی حدود ۱ نمره است.

کلیدواژه‌ها، آیه یا حدیث و شعر که مربوط به هر یک از سه نیاز برتره بشناس. دو ویژگی پاسخ مناسب به آن‌ها و دو ویژگی پاسخ‌دهنده آن‌ها (خدا) رو یاد بگیر. ارتباط پیامبران الهی، عقل و اختیار انسان، بنیادی‌ترین مفهوم نهفته در این درسه که در حدیث امام کاظم (ع) خطاب به هشام‌بن حکم اومده و در امتحان نهایی هم پرتکراره.

درس ۱

برای استفاده از فیلم آموزشی شب امتحان این درس QR-code مقابل را اسکن کنید.

فیلم
شب
امتحانیادآوری^۱

- در سال گذشته با «هدف زندگی» (تقرب به خدا) آشنا شدیم و دانستیم که مقصود و محبوب نهایی زندگی ما «خداست». او سرچشمه همه خوبی‌ها و زیبایی‌هاست (خالقیت) و حرکت به سوی این خوبی‌ها به معنای **نزدیکی** به اوست (قرب الهی). درحقیقت، راه دستیابی به همه کمال‌ها و زیبایی‌ها **تقرب به خداست**.
- هم‌چنین آموختیم که موجودات جهان، از آن خدایند (مالکیت) و بازگشتشان هم به سوی اوست (معاد). در میان مخلوقات پیرامون ما، بازگشت انسان، یک بازگشت **ویژه** است. **معاد** هر انسانی از عمل اختیاری او شکل می‌گیرد؛ بنابراین، باید برای انجام بهترین عمل، **۱** به درستی **برنامه‌ریزی** کرد و **۲** عقاید، اخلاق و اعمالی که موجب **رستگاری** در دنیا و آخرت می‌شود را **شناخت** و **۳** به آن‌ها پایبند بود.
- امسال در این بخش از کتاب دین و زندگی، با **روش هدایتی** خداوند (هدایت تشریحی) بیش‌تر آشنا می‌شویم تا با بهره‌مندی از هدایت‌های او، برای بهترین زندگی در دنیا و کسب **خوشبختی جاویدان** در آخرت، بهتر برنامه‌ریزی کنیم. (نیاز به کشف راه درست زندگی)

تفکر و اندیشه^۲

حیات بخش جسم و روح انسان چیست؟

آب: نعمت بی‌نظیر خداوند، جلوه زیبایی و طراوت، مظهر پاکی و زلالی و عامل اصلی ادامه حیات است. در نبود آب از آواز دلنشین پرندگان، طراوت و سرسبزی درختان و تبسم گل‌های زیبا و رنگارنگ طبیعت اثری نخواهد بود. آری، آب مایه حیات و اساس زندگی در جهان است.

۱. یادآوری، مربوط به متن قبل از شروع درس اول است.

۲. تفکر و اندیشه مربوط به متن قبل از شروع درس اول است.

پیام اصلی: آب، حیات بخش جهان مادی است.

ایستگاه آیه - انبیاء، ۳۰

و هر چیز زنده‌ای را از آب قرار دادیم (پدید آوردیم).

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ

سؤال ۱ عامل حیات بخش جهان مادی و انسان چیست؟

۲ اثرگذاری آب در جهان چیست؟

پاسخ ۱ آب

۲ هر چیز زنده‌ای از آن قرار داده شده است.

• انسان با آب نیازهای طبیعی و جسمی اش را برطرف می‌سازد و به طور کلی آب، حیات بخش جهان مادی، از جمله ما انسان هاست.

پیام اصلی: آب، حیات بخش جهان مادی است و پاسخ گوی یکی از نیازهای طبیعی و جسمی انسان است.

ایستگاه آیه - فرقان، ۴۹

تا به وسیله آن (باران) سرزمینی مرده را زنده کنیم.

لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَيِّتًا

سؤال ۱ نعمت گران قدر آب چه تأثیری بر طبیعت و زندگی انسان دارد؟

۲ خداوند زنده کردن زمین مرده را به واسطه کدام عامل انجام می‌دهد؟

پاسخ ۱ زمین مرده را زنده می‌کند.

۲ آب

سؤال ۱ اما راستی حیات روح بشروابسته به چیست؟ چه چیزی به روح و درون انسان شادابی و طراوت می‌بخشد؟ چگونه می‌توان به این اکسیر حیات دست یافت؟

جواب ۱ دین الهی که در آن هدایت بشر از سوی خدا نهفته است، حیات بخش روح انسان است و با ایمان به خدا و اجابت فرمان او و رسولش می‌توان به آن دست یافت.

پیام اصلی: اجابت دعوت خدا و پیامبر (ص) حیات بخش روح انسان است.

ایستگاه آیه - انفال، ۲۴

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، دعوت خدا و پیامبر را بپذیرید؛ آن‌گاه که شما را به چیزی فرا می‌خواند که به شما زندگی حقیقی می‌بخشد.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ

سؤال ۱ عامل حیات بخش روح بشر در آیات چه چیزی معرفی شده است؟

۲ پذیرش فرمان الهی که از طریق پیامبر (ص) به ما می‌رسد، چه اثری در زندگی ما دارد؟

۳ لازمه زندگی مؤمنانه، به هنگام دعوت الهی چیست؟

پاسخ ۱ اجابت فرمان خدا و پیامبر

۲ حیات معنوی به انسان می‌دهد.

۳ اجابت فرمان خدا و پیامبر

نکته ترکیبی از جهت اجابت فرمان خدا و پیامبر (ص) با آیه «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ...» ارتباط دارد.

(درس ۵)

مقدمه

• احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که پاسخگوی نیازهایش باشد و سعادت بشر را تضمین کند، سبب شده است که در طول تاریخ همواره شاهد

ارائه برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری باشیم.

• از این رو این سؤالات در ذهن ایجاد می‌شود که:

سؤال آیا می‌توان به مکاتب بشری اعتماد کرد و زندگی را براساس برنامه‌های آنان بنا نهاد؟

جواب خیر، با توجه به محدودیت عمر انسان و تعداد راه‌های پیشنهادی زیاد که نیازمند تجربه و آزمون اند، باید به یک پاسخ کاملاً درست و قابل اعتماد عمل کرد.

سؤال آیا انسان می‌تواند تنها با تکیه بر عقل، برنامه کاملی را برای سعادت خود ارائه دهد؟

جواب خیر، با توجه به محدودیت‌های آگاهی انسان در مورد امور مهم زندگی اش، عقل به تنهایی نمی‌تواند برنامه‌ای تضمینی برای سعادت ارائه دهد.

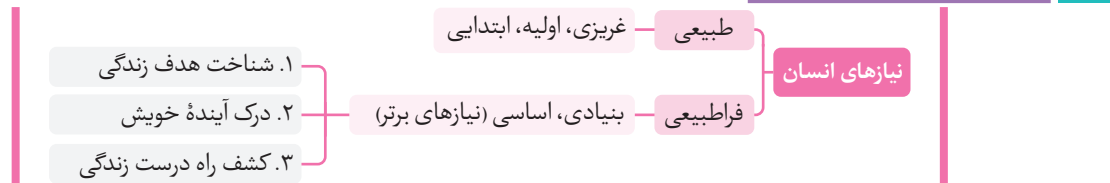
سؤال یک برنامه مناسب برای سعادت انسان باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

جواب ۱ کاملاً درست و قابل اعتماد باشد. ۲ همه جانبه باشد.

سؤال آیا برنامه‌ای که فقط سعادت دنیای انسان را در بر بگیرد، کامل است؟

جواب خیر، بُعد روحانی انسان که در آخرت به حیثیتش ادامه می‌دهد، نیازمند توشه مسیر است و باید به آن نیز توجه شود.

انواع نیازهای انسان

نیازهای طبیعی و غریزی

- انسان همچون سایر موجودات زنده، یک دسته نیازهای طبیعی و غریزی دارد؛ مانند نیاز به آب: «الماء»، هوا، غذا و پوشاک.
- خداوند پاسخ به این نیازها را در عالم طبیعت آماده کرده (حکمت الهی) و قدرت آگاه شدن از آن‌ها را نیز به انسان داده است (هدایت تکوینی).
- مثال** در وقت نیاز به آب و غذا احساس تشنگی و گرسنگی می‌کند و سراغ آب و غذا می‌رود. هنگام سرما و گرما، از مصالح موجود در طبیعت بهره می‌برد و برای خود لباس، پوشاک و مسکن تهیه می‌کند.

تلاشگر: حواست باشه

آیات مرتبط با نیازهای طبیعی و غریزی «وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ» و «لِئَلَّحِيْبِيْ بِهٖ بَلَدَةٌ مِّثْلًا» می‌باشند.

نیازهای برتر، اساسی، بنیادین و فراطبیعی

- اما نیازهای انسان منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی او نمی‌شود؛ زمانی که انسان، از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد، خود را با نیازهای مهم‌تری نیز روبرو می‌بیند؛ نیازهایی که برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به او عطا کرده است و پاسخ صحیح به این نیازهای اساسی است که سعادت انسان را تضمین می‌کند.
- این نیازها به تدریج به دل مشغولی، دغدغه و بالاخره به سؤال‌هایی تبدیل می‌شوند که انسان تا پاسخ آن‌ها را نیابد، آرام نمی‌گیرد. برخی از این نیازها عبارت‌اند از: ۱ شناخت هدف زندگی ۲ درک آینده خویش ۳ کشف راه درست زندگی.

تلاشگر: حواست باشه

نیازهای برتر، از نوع سؤال‌اند (نه پاسخ) زیرا باید به آن‌ها پاسخ داد.

۱. شناخت هدف زندگی

- انسان می‌خواهد بداند «برای چه زندگی می‌کند؟» و کدام هدف است که می‌تواند با اطمینان خاطر، زندگی‌اش را صرف آن نماید؟
- او می‌داند که اگر ۱ هدف حقیقی خود را نشناسد یا ۲ در شناخت آن دچار خطا شود، عمر خود را از دست داده است.

پیام اصلی: ضرورت شناخت هدف زندگی

(مکارم الاخلاق) - ایستگاه حدیث

به همین خاطر امام سجاد (ع) پیوسته این دعا را می‌خواند که: «خدایا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای.»

سؤال ۱ امام سجاد (ع) از خداوند می‌خواهد که زندگی‌اش صرف چه هدفی شود؟

۲ کلام امام سجاد (ع) درباره اختصاص عمر به چیزی که برای آن آفریده شده است، کدام نیاز برتر را می‌رساند؟

پاسخ ۱ زندگانی به چیزی اختصاص یابد که برای آن آفریده شده است. (صرف هدفی که برای آن آفریده شده)

۲ شناخت هدف زندگی

تلاشگر: حواست باشه

به نیاز «شناخت هدف زندگی»، «برای چه زیستن» یا «چرا زیستن» هم گفته می‌شود.

۲. درک آینده خویش

- انسان با این سؤال مهم و اساسی نیز روبه‌رو است که: «آینده او چگونه است؟»، «آیا زندگی او با مرگ تمام می‌شود یا دفتر حیات او به شکل دیگری گشوده می‌گردد؟»، «اگر حیات، به شکل دیگری ادامه می‌یابد و انسان زندگی ابدی را پس از مرگ آغاز خواهد کرد، نحوه زندگی او پس از مرگ چگونه است؟»، «زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟» و «خوشبختی وی در آن سرا در گرو انجام چه کارهایی است؟»

پیام اصلی: اهمیت شناخت هدف زندگی و درک آینده خویش

ایستگاه شعر

روزها فکرمین این است و همه شب سختم
که چرا غافل از احوال دل خویشتنم
از کجا آمده‌ام، آمدنم بهر چه بود
به کجا می‌روم آخر نمایی وطنم

سؤال ۱ کدام پیام از بیت اول برداشت می‌شود؟

۲ کدام نیازهای برتر در بیت دوم یاد شده‌اند؟

پاسخ ۱ دل مشغولی و دغدغه ناشی از سؤال‌های مربوط به نیازهای برتر
۲ شناخت هدف زندگی (در مصراع اول) و درک آینده خویش (در مصراع دوم)

۳. کشف راه درست زندگی

- راه زندگی یا «چگونه زیستن» که ارتباط دقیقی با دو نیاز قبلی دارد، دغدغه دیگر انسان‌های فکور و خردمند است. این دغدغه از آن جهت جدی است که انسان فقط یک‌بار به دنیا می‌آید و یک‌بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند؛ بنابراین در این فرصت تکرارنشده، باید از بین همه راه‌هایی که پیش روی اوست، راهی را برای زندگی انتخاب کند که به آن مطمئن باشد تا بتواند با بهره‌مندی از سرمایه‌های خدادادی، به هدف خلقت (قرب الهی) برسد.
- بنابراین، یکی از سوالات اساسی انسان این است که راه درست زندگی کدام است و چگونه می‌توان به آن دست یافت؟

تلاشگر: حواست باشه

چگونه زیستن ← راه درست زندگی

چرا زیستن ← شناخت هدف زندگی

تلاشگر: حواست باشه

کشف راه درست زندگی (چگونه زیستن)، تنها دغدغه انسان‌های فکور و خردمند نیست، بلکه دغدغه دیگران هاست. در واقع هر سه نیاز برتر، دغدغه انسان‌های فکور و خردمند است.

ایستگاه سؤال

۱ | صحیح / غلط: سؤال «خوشبختی انسان در سرای آخرت در گرو انجام چه کارهایی است» به «درک آینده خویش» اشاره دارد.

۲ | جای خالی: نیازهای برتر، نیازهایی است که برآمده از ..... است که خداوند به انسان عطا کرده است.

۳ | پاسخ کوتاه: سؤال: «چرا زیستن» به کدام نیاز بنیادین انسان اشاره دارد؟

۴ | کشف ارتباط: هر یک از موارد سمت راست به کدام مورد از سمت چپ مرتبط است؟

آ. چگونه زیستن؟	۱. درک آینده خویش
ب. انسان می‌خواهد بداند که برای چه زندگی می‌کند؟	۲. نیازهای فراطبیعی
پ. زاد و توشه سفر به آخرت چیست؟	۳. کشف راه درست زندگی
	۴. شناخت هدف زندگی

۵ | پاسخ تشریحی: چه چیزی سبب شده است که در طول تاریخ همواره شاهد ارائه برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری باشیم؟

پاسخ ۱. صحیح

۲. سرمایه‌های ویژه‌ای

۳. شناخت هدف زندگی

۴. آ ← ۳   ب ← ۴   پ ← ۱

۵. احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که پاسخگوی نیازهایش باشد و سعادت انسان را تضمین کند.

پیام اصلی: اهمیت زمان و راه‌هایی از زیان

ایستگاه آیه - عصر، ۱ تا ۳

<p>بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ* وَالْعَصْرِ*، إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ*، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ</p>	<p>به نام خداوند بخشنده بخشایشگر. سوگند به زمان، همانا [نوع] انسان در زیان است، مگر کسانی که ایمان آورده‌اند و کارهای شایسته انجام داده‌اند و به حق و صبر سفارش کرده‌اند.</p>
--	---

سؤال ۱ کدام قسم خدا، بیانگر اهمیت عمر آدمی است؟
۲ راه خروج از خسران زندگی در قرآن کریم چه چیزی معرفی شده است؟
۳ گذر عمر و اتلاف زمان در قرآن به چه چیزی تعبیر شده است؟

پاسخ ۱ سوگند به زمان   **۲** ایمان، عمل صالح، سفارش به حق و صبر   **۳** زیان‌کاری (خُسْر)

نکته ترکیبی از جهت زیان با آیه «... وَ هُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ» مرتبط است. (درس ۲)

تدبر در قرآن

در آیات سوره عصر تدبر کنید و با کمک دوستان خود، به سؤالات پاسخ دهید.

۱. خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟
 به عصر سوگند خورده است و به دلیل اهمیت بهره‌وری از زمان است. در تفاسیر، معنای عصر به مطلق «زمان» و «دوران تاریخ بشر» یا بخشی از زمان
 مانند عصر ظهور اسلام و قیام پیامبر اکرم (ص) یا عصر قیام حضرت مهدی (عج) اشاره شده است؛ ولی مناسب‌تر همان عصر به معنای زمان و تاریخ
 بشر است، چرا که سوگندهای قرآن همواره متناسب با مطلبی است که سوگند به خاطر آن یاد شده و مسلم است که خسران انسان‌ها در زندگی، نتیجه
 گذشتن زمان عمر آن‌ها است همان‌طور که سنایی در قصه‌ای در شعر زیبای خود چنین می‌سراید.

مَثَلت هسـت در سـرای غـرور	مَثَل یخ فـرـوش نیشـابور
در تموز آن یخک نهاده به پیش	کس خریدار نی و او درویش
هر چه زر داشت او به یخ درباخت	آفتاب تموز یخ بگداخت
یخ گدازان شده ز گرمی و مرد	با دلی دردناک و با دم سرد
زانکه عمر گذشته باقی داشت	آفتاب تموزش نگذاشت ...

۲. چه خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟
 از دست رفتن سرمایه و وجودی انسان که همان عمرش است. انسان چه بخواهد چه نخواهد ساعت‌ها، ایام و سال‌های عمر او به سرعت می‌گذرد، نیروهای مادی
 تحلیل می‌رود و توان و قدرت او کاسته می‌شود. از نظر جهان بینی اسلام، دنیا یک بازار تجارت است؛ همان‌گونه که در حدیثی از امام هادی (ع) می‌خوانیم: «دنیا
 بازاری است که جمعی در آن سود می‌برند و جمع دیگری زیان.» همه در این بازار بزرگ زیان می‌کنند، مگر یک گروه که برنامه آن‌ها در آیه سؤم بیان شده است.

۳. چه کسانی دچار خسران نمی‌شوند؟
 کسانی که ایمان بیاورند، عمل صالح انجام دهند، خودشان حق را رعایت می‌کنند و به سوی حق دعوت کنند و هم‌چنین خودشان صبور هستند و
 دیگران را نیز به صبر دعوت می‌کنند.

پاسخ به سؤال‌های اساسی

پاسخ به سؤال‌های اساسی باید حداقل دو ویژگی داشته باشد:

- الف) کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؛** زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است. در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست، به خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون‌اند.
- ب) همه جانبه باشد؛** به طوری که به نیازهای مختلف انسان به صورت هماهنگ پاسخ دهد، زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی وی، پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی‌توان برای هر بُعدی، جداگانه برنامه‌ریزی کرد.

• با توجه به این دو ویژگی، کسی (خدا) می‌تواند پاسخ صحیح این سؤال‌ها را بدهد که:

۱ آگاهی کاملی از خلقت انسان، جایگاه او در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی او داشته باشد.

۲ هم چنین بداند که انسان‌ها، پس از مرگ، چه سرنوشتی دارند و دقیقاً چه عاقبتی در انتظار آن‌هاست.

فعالیت کلاسی

سؤال با توجه به توضیحات، بررسی کنید که:

۱ آیا عقل انسان به‌تنهایی می‌تواند به این سؤال‌های اساسی پاسخ کامل و جامع دهد؟ چرا؟

۲ آیا انسان به‌تنهایی می‌تواند مسیر سعادت را طراحی کند؟ چرا؟

پاسخ ۱ کسی می‌تواند انسان را در جهت پاسخ‌گویی درست به نیازهای برتر رهنمون کند که آگاهی کاملی از خلقت انسان، جایگاه او در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی او، چگونگی زندگی در جهان آخرت و ارتباط آخرت با دنیا داشته باشد. اما با توجه به این‌که دستگاه تفکر و اندیشه انسان دارای محدودیت است و نیز از طریق علوم بشری نمی‌تواند اطلاعات مذکور را به‌طور کامل و دقیق بگیرد، پس نمی‌تواند به نیازهای برتر پاسخ کامل و جامع دهد.

هر انسانی از همان ابتدای جوانی نیازمند برنامه کامل زندگی و پاسخ به نیازهای برتر است. اگر انسانی بخواهد خودش به جست‌وجوی پاسخ برخیزد، سال‌های متمادی از عمر خود را باید صرف تحقیق و مطالعه کند و باز هم به پاسخ کامل نمی‌رسد، حتی اگر هم برسد، بخش عمده عمر خود را از دست داده است و تازه باید حرکت را آغاز کند، یعنی بیش‌تر عمر خود را تلف کرده است. اما اگر خداوند این برنامه را از ابتدا برای انسان آماده کرده باشد، هر انسانی می‌تواند از همان آغاز جوانی قدم در راه سعادت بگذارد و از تمام ظرفیت عمر خود برای کسب کمالات استفاده کند؛ اما کسی که چنین نکند و خودش دست به جست‌وجو بزند، آخرش خواهد گفت:

جوانی صرف ره کردم که جویم زندگانی را   نجستم زندگانی را و گم کردم جوانی را

۲ از آن‌جا که طراحی مسیر سعادت انسان بستگی به پاسخ کامل و جامع به سؤالات و نیازهای بنیادین دارد و انسان نمی‌تواند به‌تنهایی به آن‌ها پاسخ دهد، نمی‌تواند به‌تنهایی مسیر سعادت خویش را طراحی نماید.

ایستگاه سؤال

۱ آیات و احادیث: بر اساس آیات سوره عصر، کسانی که از خسران و زیان در امان‌اند، چند ویژگی و شرط را باید داشته باشند؟

۲ صحیح / غلط: یکی از ویژگی‌های پاسخ سؤال‌های اساسی این است که باید همه‌جانبه باشد؛ زیرا هر پاسخ احتمالی مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است.

۳ جای خالی: با توجه به دو ویژگی پاسخ مناسب به سؤالات اساسی، کسی می‌تواند پاسخ صحیح را بدهد که آگاهی کاملی از ..... و جایگاهش در نظام هستی داشته باشد.

۴ چندگزینه‌ای: این‌که راه‌های پیشنهادی بسیار زیاد و گوناگون‌اند، به کدام ویژگی پاسخ به سؤالات اساسی اشاره دارد؟

۱) همه‌جانبه باشد   ۲) کاملاً درست و قابل‌اعتماد باشد

۵ پاسخ تشریحی: بر اساس آیات سوره عصر چه خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟

پاسخ ۱. چهار ویژگی (۱- ایمان ۲- عمل صالح ۳- سفارش به حق ۴- سفارش به صبر)

۲. غلط (همه‌جانبه باشد؛ زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی انسان پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی‌توان برای هر بُعدی جداگانه برنامه‌ریزی کرد.)

۳. خلقت انسان

۴. گزینه «۲»

۵. از دست دادن سرمایه و جودی انسان که همان عمرش است، انسان چه بخواهد و چه نخواهد، ساعت‌ها و ایام سال‌های عمر او به سرعت می‌گذرد و نیروهای مادی تحلیل می‌رود و توانش کاسته می‌گردد؛ لذا باید حتماً برنامه‌ریزی درستی داشته باشد.

شیوه هدایت خداوند

- خداوند هر دسته از مخلوقات را متناسب با ویژگی‌هایی که در وجودشان قرار داده است (فطرت)، هدایت می‌کند.^۱
- انسان ویژگی‌هایی (سرمایه‌های ویژه = ودیعه‌های الهی) دارد که او را از سایر مخلوقات متمایز می‌کند و همین امر سبب شده شیوه هدایت او متفاوت باشد. (هدایت ویژه انسان = هدایت تشریحی)
- یکی از این ویژگی‌ها ۱ توانایی تعقل و تفکر و ویژگی دیگر: ۲ قدرت اختیار و انتخاب اوست؛ انسان، ابتدا درباره هر کاری تفکر (استدلال) می‌کند، اگر تشخیص داد که آن کار مفید است و او را به هدفش می‌رساند، آن را انتخاب می‌کند و انجام می‌دهد.

تنگر: حواست باشه!

مراحل انجام فعالیت اختیاری انسان:

۱. تفکر ← ۲. تشخیص مفید بودن و رساندن به هدف ← ۳. انتخاب (گزینش) ← ۴. انجام و اجرا

تناسب هدایت الهی با ویژگی‌های انسان

- هدایت خداوند نیز از مسیر این دو ویژگی می‌گذرد (متناسب با این دو ویژگی است.)؛ یعنی خداوند برنامه هدایت انسان (دین) را که دربرگیرنده پاسخ به سؤالات بنیادین است، از طریق پیامبران می‌فرستد (ارسال رسولان)، تا انسان با ۱ تفکر در این برنامه و ۲ پی بردن به ویژگی‌ها و امتیازات آن، ۳ با اختیار خود، این برنامه را انتخاب کند و ۴ در زندگی به کار بندد و به هدفی که خداوند در خلقت او قرار داده است (تقرب الهی با بندگی خدا)، برسد.
- انسان با عقل خود در پیام الهی تفکر می‌کند و با کسب معرفت و تشخیص باید‌ها و نبایدها، راه صحیح زندگی را می‌یابد و پیش می‌رود. (پاسخ به کشف راه درست زندگی)

پیام اصلی: نقش عقل در فهم پیام الهی

(اصول کافی) - ایستگاه حدیث

امام کاظم (ع) به شاگرد برجسته خود، هشام بن حکم فرمود:

«ای هشام، خداوند رسولانش را به سوی بندگان نفرستاد، جز برای آن‌که بندگان در پیام الهی تعقل کنند. کسانی این پیام را بهتر (احسن) می‌پذیرند که از معرفت برتری (افضل) برخوردار باشند، و آنان که در تعقل و تفکر برترند (افضل) نسبت به فرمان‌های الهی داناترند (اعلم) و آن کس که عقلش کامل‌تر است (اکمل) رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است (اعلی - ارفع)».

سؤال ۱ امام کاظم (ع) خطاب به هشام، هدف انحصاری ارسال رسولان را چه چیزی معرفی نمود؟

۲ طبق کلام امام کاظم (ع) چه کسانی پیام الهی را بهتر (احسن) می‌پذیرند؟

۳ مطابق کلام امام کاظم (ع) چه کسی رتبه بالاتری (اعلی) در دنیا و آخرت دارد؟

۴ چه کسانی به فرمان‌های الهی داناترند؟ (اعلم)

۵ با توجه به فرمایش حضرت موسی بن جعفر (ع) معرفت برتر چه ثمره‌ای خواهد داشت؟

پاسخ ۱ تعقل در پیام الهی

۲ آنان که از معرفت برتری (افضل) برخوردارند.

۳ آن کس که عقلش کامل‌تر (اکمل) است.

۴ آنان که در تعقل و تفکر برترند. (افضل)

۵ پذیرش بهتر پیام الهی

- بنابراین با کنار هم قرار گرفتن عقل و وحی می‌توان به پاسخ سؤال‌های اساسی دست یافت. البته انسان به علت دارا بودن اختیار می‌تواند راه‌های دیگری را نیز برگزیند، اما چنان‌که گفته شد، چون هر برنامه دیگری غیر از برنامه خداوند نمی‌تواند پاسخ درستی به آن نیازها بدهد، انسان زبان خواهد کرد و با دست خالی به دیار آخرت خواهد شتافت. (مرتبط با آیه ﴿وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْإِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾؛ (درس ۲، یازدهم))

۱. برای مثال، زنبور عسل که ساختمان بدنی ویژه‌ای دارد و برای تولید عسل باید مکان مخصوصی را تهیه کند، خداوند او را هدایت می‌کند تا آن کندوی مخصوص را بسازد. (سوره نحل، آیه ۶۸)

تکمیل کنید

- اگر خداوند به سؤال‌های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند، انسان در قیامت می‌تواند بگوید: **از آن جایی که تو (خداوند) خود ما را رها کردی و برای ما راهنمایی نفرستادی که به سؤال‌اتمان پاسخ دهد، به این خاطر گمراه شدیم. اگر یک پیامبر می‌فرستادی او را اطاعت می‌کردیم.**
- خداوند، در قرآن کریم درباره تمام و کامل شدن **حجت الهی** (اتمام حجت)، با فرستادن انبیا (ارسال رسولان) فرموده است:

پیام اصلی: اتمام حجت الهی از طریق ارسال پیامبران

ایستگاه آیه - نساء، ۱۶۵

رسولانی (را فرستاد که) بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده باشند، تا بعد از آمدن پیامبران، برای مردم در مقابل خداوند، دستاویز و دلیلی نباشد ...

رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِيَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ...

سؤال ۱ خداوند جهت اتمام حجت با انسان‌ها چه اقدامی نموده است؟

۲ فلسفه ارسال رسولان بشارت‌دهنده و هشداردهنده چیست؟

پاسخ ۱ پیامبرانی بشارت‌دهنده و هشداردهنده فرستاده است. ۲ اتمام حجت خدا بر مردم

خداوند با فرستادن پیامبرانی بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده، راه اعتراض و بهانه‌گیری بندگان را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

اندیشه و تحقیق

۱. آیا انسان می‌تواند پاسخ دادن به نیازهای برتر را نادیده بگیرد و براساس ضرب‌المثل «هر چه پیش آید خوش آید» رفتار کند؟ چرا؟
۲. آیا می‌توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه فردی واگذار کنیم؟ چرا؟
۳. شعر زیر، با کدام یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ چرا؟

پیام اصلی: بهره‌مندی از عمر در کشف راه درست زندگی

(سعدی) - ایستگاه شعر

مرد **خردمند** هنر پیشه را **عمر** دو بایست در این روزگار
تا به یکی **تجربه** آموختن با دگری **تجربه** بردن به کار

سؤال ۱ بیت اول به کدام نیاز برتر اشاره دارد؟

۲ بیت دوم به کدام ویژگی پاسخ مناسب به نیازهای برتر اشاره می‌کند؟

پاسخ ۱ کشف راه درست زندگی ۲ کاملاً درست و قابل اعتماد بودن

۱. برخی از افراد وقتی با سؤال‌های بنیادین مواجه می‌شوند، برای آسوده کردن وجدان، خود را به بی‌خیالی می‌زنند و می‌گویند خود را درگیر این سؤال‌ها نمی‌کنیم. زندگی به هر صورت پیش رود، برای ما تفاوتی ندارد، اما این‌ها نمی‌دانند که روزی متوجه این تفاوت می‌شوند که دیگر قادر به انجام دادن کاری نیستند؛ بنابراین انسان عاقل نمی‌تواند چنین نگرشی داشته باشد، چون پاسخگویی مناسب به نیازهای برتر (بنیادین)، سعادت و خوشبختی او را به دنبال دارد و بی‌توجهی به آن‌ها، شقاوت و بدبختی ابدی را نصیب او خواهد کرد.
۲. راه کمال و رشد هر نوع از موجودات راه معین و خاصی است؛ به طور مثال، دانه گندم و نوزاد گوسفند، راه معینی را باید بپیمایند تا به کمال خود برسند. نوزاد گوسفند نمی‌تواند بگوید من بنابر نظر و سلیقه خودم شیر نمی‌خورم؛ زیرا اگر شیر نخورد، رشد نمی‌کند و می‌میرد. درحقیقت رشد و نمو بدن انسان و هر موجود دیگری، مکانیسم و قانون خاص خود را دارد و اگر کسی نخواست از این قانونمندی پیروی کند، باید تبعات آن مانند رنج و بیماری را بپذیرد. بعد معنوی انسان نیز همین‌گونه است. رشد آن از راه معین و قانونمندی خاصی تبعیت می‌کند و به راه و قانون دیگری جواب نمی‌دهد. به میزانی که از این قانون دور شویم، درد و رنج و تبعات منفی آن را باید بپذیریم. این در حالی است که عمر انسان کوتاه است و این عمر فقط یک‌بار در اختیار او گذاشته می‌شود و اگر آن را صرف اندیشه‌های شخصی کند و راه تجربه و آزمون را در پیش بگیرد، عمرش بیهوده تلف خواهد شد و در پایان، چیزی جز حسرت و پشیمانی در پی نخواهد داشت.
۳. کشف راه درست زندگی؛ چراکه شاعر معتقد است انسان باید دو عمر داشته باشد. در عمر اول راه‌های مختلف را تجربه کند و راه درست را انتخاب کند و در عمر دوم نتایج تحقیقات و تجارب آن را به کار ببندد. اما حال که این امکان وجود ندارد، پس باید با انتخاب برنامه درست از منبعی مطمئن به گونه‌ای زندگی کند که در پایان عمر آرزو نکند که کاش عمری دوباره می‌داشت تا از نوانتخاب مسیر می‌کرد و خطاهایش را جبران می‌نمود.

ایستگاه سؤال

۱ | آیات و احادیث: در بیان امام کاظم (ع) چه کسانی نسبت به فرمان‌های الهی داناترند؟

۲ | صحیح / غلط: انسان با عقل خود، در پیام الهی تعقل می‌کند و با کسب معرفت و تشخیص باید‌ها و نباید‌ها راه صحیح زندگی را می‌یابد و به پیش می‌رود.

۳ | جای خالی: خداوند با ..... راه ..... را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

۴ | پاسخ کوتاه: کدام ویژگی‌های انسان است که او را از سایر مخلوقات متمایز می‌کند؟

۵ | چندگزینه‌ای: در بیان امام کاظم (ع) چرا خداوند، رسولانش را به سوی بندگان فرستاده است؟
 ۱) تا مرتبه آنان در دنیا و آخرت بالاتر رود. ۲) برای آن‌که بندگان در پیام الهی تعقل کنند.

پاسخ ۱. آنان که در تعقل و تفکر برترند.

۲. صحیح

۳. فرستادن پیامبرانی بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده - اعتراض و بهانه‌گیری

۴. الف) توانایی تفکر و تعقل ب) قدرت اختیار و انتخاب

۵. گزینه ۲»

تعریف اصطلاحات و مفاهیم کلیدی

- **نیازهای طبیعی و غریزی:** انسان همچون سایر موجودات زنده یک دسته نیازهای طبیعی و غریزی دارد؛ مانند نیاز به آب، هوا، غذا و پوشاک. خداوند پاسخ به این نیازها را در عالم طبیعت آماده کرده و قدرت آگاه شدن از آن‌ها را نیز به انسان داده است.
- **نیازهای برتر:** نیازهای انسان منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی او نمی‌شود؛ زمانی که انسان، از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد، خود را با نیازهای مهم‌تری نیز روبرو می‌بیند؛ نیازهایی که برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به او عطا کرده است.
- **اتمام حجت:** خداوند با فرستادن پیامبرانی بشارت‌دهنده و هشداردهنده، راه بهانه‌جویی را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

مرور درس با سؤالات جای خالی

- انسان همچون سایر موجودات زنده یک دسته نیازهای طبیعی و غریزی دارد.
- خداوند پاسخ به نیازهای طبیعی را در عالم طبیعت آماده کرده و قدرت آگاه شدن از آن‌ها را نیز به انسان داده است.
- اگر انسان هدف حقیقی خود را نشناسد یا در شناخت آن دچار خطا شود، عمر خود را از دست داده است.
- سؤال «نحوه زندگی انسان پس از مرگ چگونه است» اشاره به نیاز درک آینده خویش دارد.
- دغدغه کشف راه درست زندگی (چگونه زیستن) از آن جهت جدی است که انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند.
- نیاز بنیادین کشف راه درست زندگی (چگونه زیستن) ارتباط دقیقی با نیازهای اساسی دیگر انسان دارد. (شهریور ۸۹ با تغییر)
- پاسخ به سؤال‌های اساسی باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد، زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است.
- پاسخ به نیازهای برتر انسان زمانی راهگشا و اطمینان‌بخش است که همه‌جانبه و کاملاً درست و قابل اعتماد باشد. (شهریور ۹۸)
- کسی می‌تواند انسان را در پاسخگویی درست به نیازهای برتر همنمون شود که آگاهی کامل از خلقت انسان و چگونگی زندگی او پس از مرگ داشته باشد. (خرداد ۹۵ با اندکی تغییر)
- هدایت خداوند از مسیر دو ویژگی تفکر و اختیار می‌گذرد.
- با کنار هم قرار گرفتن عقل و وحی می‌توان به پاسخ سؤال‌های اساسی دست یافت.
- خداوند با فرستادن پیامبرانی بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده راه اعتراض و بهانه‌گیری بندگان را بسته است.
- نیازهای برتر انسان برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به انسان عطا کرده است.
- خداوند همه مخلوقات را هدایت می‌کند، اما شیوه هدایت مخلوقات متفاوت است.
- سؤال «آیا زندگی انسان با مرگ تمام می‌شود؟» مربوط به نیاز درک آینده خویش است.

سؤالات تشریحی

درس اول: هدایت الهی

الف تدبر در آیات قرآن و احادیث

۱. آیه شریفه ﴿وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ﴾ درباره چه موضوعی است؟
۲. مطابق با آیه شریفه ﴿لِنُحْيِي بِهِ بَلَدَةً مَيِّتًا﴾: «به وسیله آن سرزمین مرده را زنده گردانیم» عامل حیات بخش جهان مادی چیست؟
۳. با عنایت به آیه شریفه ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ﴾ به سؤالات زیر پاسخ دهید.
(آ این آیه خطاب به چه کسانی است؟ (ب) نتیجه اجابت رسول خدا (ص) چیست؟
- ۴ ☆ فرموده امام سجاد (ع): «خدا یا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای» به کدام نیاز بنیادی و اساسی انسان اشاره دارد؟
- ۵ ☆ با توجه به آیات سوره عصر: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ * وَالْعَصْرِ إِنَّ الْإِنْسَانَ لَفِي خُسْرٍ * إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَ تَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ﴾ به سؤالات زیر پاسخ دهید.
(آ) خداوند به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟
(ب) چه خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟
(پ) چه کسانی دچار خسران و زیان نمی‌شوند؟
- ۶ ☆ در کلام موسی بن جعفر (امام کاظم (ع)) به شاگرد برجسته‌اش هشام بن حکم، علت ارسال رسولانش به سوی بندگان را چه فرموده‌اند؟
۷. طبق سخن امام کاظم (ع) چه کسانی پیام الهی را بهتر می‌پذیرند؟
۸. به بیان امام کاظم (ع) چه کسانی نسبت به فرمان‌های الهی داناترند؟
- ۹ ☆ در کلام امام کاظم (ع) چه کسی رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است؟
- ۱۰ ☆ با توجه به آیه شریفه ﴿رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِيَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ...﴾ به سؤالات زیر پاسخ دهید:
(آ) چه موضوعاتی از این آیه قابل برداشت است؟
(ب) منظور از «حجة» در این آیه چیست؟

ب صحیح / غلط

۱۱. انسان با آب نیازهای طبیعی و جسمی‌اش را برطرف می‌کند.
۱۲. اجابت دعوت خدا و رسول، نتیجه بخشیدن زندگی نیکو است.
۱۳. انسان، هم‌چون سایر موجودات، یک دسته نیازهای طبیعی و غریزی دارد.
۱۴. خداوند پاسخ به نیازهای انسان را در جهان خلقت آماده کرده ولی راه آگاهی از آن‌ها را به انسان نداده است.
- ۱۵ ☆ خداوند پاسخ به نیازهای بنیادین انسان را در جهان خلقت آماده کرده است. (خرداد معارف ۱۴۰۳)
۱۶. نیازهای انسان منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی نمی‌شود.
- ۱۷ ☆ پاسخ صحیح به نیازهای برتر (اساسی) سعادت انسان را تضمین می‌کند. (خرداد انسانی ۱۴۰۳)
- ۱۸ ☆ سؤال «انسان برای چه زندگی می‌کند» مربوط به نیاز «کشف راه درست زندگی» است.
۱۹. سؤال «خوشبختی انسان در آن سرا در گرو انجام چه کارهایی است» مربوط به «درک آینده خویش» است.
۲۰. سؤال «چگونه زیستن» مربوط به نیاز «کشف راه درست زندگی» است.
۲۱. دغدغه کشف راه درست زندگی از آن جهت جدی است که انسان فقط یک‌بار به دنیا می‌آید و آن را تجربه می‌کند.
- ۲۲ ☆ پاسخ‌ها به سؤال‌های اساسی باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد، زیرا انسان ابعاد مختلف دارد.
۲۳. پاسخ‌ها به سؤالات اساسی باید همه‌جانبه باشد، زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است.
۲۴. مصراع «به کجا می‌روم آخر نمایی وطنم» درباره نیاز درک آینده خویش است.
- ۲۵ ☆ عقل انسان به تنهایی می‌تواند به سؤال‌های اساسی پاسخ کامل و جامع دهد. (شهریور ۹۰ با تغییر)
۲۶. انسان ابتدا درباره هر کاری تفکر می‌کند؛ اگر تشخیص داد که آن کار مفید است و او را به هدفش می‌رساند آن را انتخاب می‌کند.

۲۷. انسان با قلب خود در پیام الهی تفکر می‌کند، و با کسب معرفت و تشخیص باید‌ها و نبایدها راه صحیح زندگی را می‌یابد.

(خرداد ۱۴۰۳)

☆ ۲۸. با کنار هم قرار گرفتن عقل و وحی می‌توان به پاسخ صحیح سؤال‌های اساسی و بنیادین دست یافت.

۲۹. بیت «مرد خردمند هنر پیشه را / عمر دو بایست در این روزگار» درباره‌ی شناخت هدف زندگی است.

ج سوالات پاسخ کوتاه

۳۰. سؤال «چرا زیستن؟» یا همان «برای چه زندگی می‌کند؟» اشاره به کدام نیاز دارد؟

(دی ۹۴)

☆ ۳۱. «آگاهی از نحوه‌ی زندگی پس از مرگ» و «چگونه زیستن» به ترتیب مربوط به کدام نیاز برتر انسان است؟

۳۲. چه چیزی سبب شده که در طول تاریخ همواره شاهد ارائه‌ی برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری باشیم؟

۳۳. انسان دارای چه نیازهایی است؟

۳۴. اگر انسان هدف حقیقی خود را نشناسد یا در شناخت آن دچار خطا شود، چه پیامدی دارد؟

۳۵. سؤال «زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟» به کدام نیاز برتر انسان اشاره دارد؟

۳۶. بیت «از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود / به کجا می‌روم آخرنمایی وطنم» به کدام نیازهای برتر اشاره دارد؟

(خرداد انسانی ۱۴۰۳)

☆ ۳۷. عبارت «چگونه زیستن» به کدام یک از نیازهای برتر اشاره دارد؟

(شهریور ۹۰ با تغییر)

☆ ۳۸. کدام یک از نیازهای بنیادین انسان ارتباط دقیقی با نیازهای دیگر دارد؟

۳۹. دغدغه‌ی کشف راه درست زندگی و چگونه زیستن از چه جهتی جدی است؟

(شهریور ۹۴)

☆ ۴۰. دو ویژگی لازم برای آن‌که پاسخ به نیازهای بنیادین انسان، پاسخی راهگشا و اطمینان‌بخش باشد، کدام‌اند؟

۴۱. چرا شیوه هدایت انسان از سایر مخلوقات متمایز است؟

(شهریور ۹۱)

☆ ۴۲. وقتی می‌گوییم «حرکت انسان اختیاری است» به چه معناست؟

(شهریور ۸۷)

☆ ۴۳. کدام ویژگی‌ها سبب شده که شیوه هدایت انسان متفاوت باشد؟ (دو ویژگی انسان که در هدایت او تأثیر دارند، کدام‌اند؟)

۴۴. هدایت خداوند برای انسان از طریق کدام ویژگی‌ها می‌گذرد؟

(شهریور ۸۹ با تغییر)

☆ ۴۵. دو عامل که با کنار هم قرار دادن آن‌ها انسان می‌تواند به پاسخ سؤال‌های اساسی دست یابد چیست؟

۴۶. اگر انسان هر برنامه دیگری غیر از برنامه خداوند را برگزیند چه ویژگی‌ای پیدا می‌کند؟

☆ ۴۷. بیت «مرد خردمند هنر پیشه را / عمر دو بایست در این روزگار» به کدام نیاز انسان اشاره دارد؟

(دی ۹۰ با اندکی تغییر)

☆ ۴۸. سه مورد از نیازهای بنیادین انسان را نام ببرید.

(دی ۹۳)

۴۹. پاسخ به نیازهای برتر انسان باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟ نام ببرید.

۵۰. نیازهای اساسی انسان به تدریج به چه چیزی تبدیل می‌شوند؟

۵۱. دعای پیوسته امام سجاد (ع) اختصاص یافتن ایام زندگانی‌اش به چه اموری است؟

د چندگزینه‌ای

☆ ۵۲. چرا نیاز به کشف راه درست زندگی، دغدغه‌ای جدی است؟

(۱) انسان با فراتر رفتن از سطح زندگی روزمره و اندیشیدن در افق بالاتر، خود را با آن روبه‌رو می‌بیند.

(۲) انسان فقط یک‌بار به دنیا می‌آید و یک‌بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند.

☆ ۵۳. از آن‌جا که عمر محدود آدمی برای تجربه کردن راه‌های پیشنهادی بسیار زیاد و گوناگون کافی نیست، باید پاسخ به نیازهای اساسی دارای

کدام ویژگی باشد؟

(۱) جامع و همه‌جانبه بودن

(۲) کاملاً درست و قابل اعتماد بودن

☆ ۵۴. سؤال «آیا زندگی انسان با مرگ تمام می‌شود؟» مؤید کدام نیاز اساسی انسان است؟

(۱) درک آینده‌ی خویش

(۲) کشف راه درست زندگی

۵۵. براساس آیات سوره عصرهایی از خسران و زیان دارای چند شرط است؟

(۱) ۲ شرط

(۲) ۴ شرط

- ☆ ۵۶. در کلام امام موسی کاظم (ع) چه کسانی پیام الهی را بهتر می‌پذیرند؟
 (۱) رتبه آن‌ها در دنیا و آخرت بالاتر است.
 (۲) از معرفت برتری برخوردار باشند.
- ☆ ۵۷. اگر کسی هدف حقیقی خود را نشناسد یا در شناخت آن دچار خطا شود، چه پیامدی را به دنبال خواهد داشت؟
 (۱) عمر خود را از دست می‌دهد.
 (۲) نمی‌تواند مسیر سعادت خود را طراحی کند.
- ☆ ۵۸. حدیث شریف امام سجاد (ع) که می‌فرماید: «خدا یا، ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای» مؤید کدام نیاز برتر انسان است؟
 (۱) شناخت هدف زندگی (۲) درک آینده خویش (۳) کشف راه درست زندگی
- ☆ ۵۹. آیات زیر بیانگر کدام نیاز برتر انسان می‌باشد و با پیام کدام آیه شریفه، مرتبط است؟
 «مرد خردمند هنر پیشه را عمر دو بایست در این روزگار تا به یکی تجربه آموختن با دگری تجربه بردن به کار»
 (۱) کشف راه درست زندگی - «رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِنَّاسٍ لِّئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ...»
 (۲) درک از آینده خویش - «رُسُلًا مُبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِنَّاسٍ لِّئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ...»
 (۳) کشف راه درست زندگی - «إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ...»
 (۴) درک از آینده خویش - «إِنَّ الْإِنسَانَ لَفِي خُسْرٍ، إِلَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ...»
- ☆ ۶۰. با کنار هم قرار گرفتن کدام یک می‌توان به پاسخ سؤال‌های اساسی دست یافت؟
 (۱) عقل و اختیار (۲) عقل و وحی
- ☆ ۶۱. هر کدام از مصراع‌ها به ترتیب بیانگر کدام یک از نیازهای اساسی و برتر انسان است؟
 «از کجا آمده‌ام، آمدنم بهر چه بود به کجا می‌روم آخرنمایی وطنم»
 (۱) شناخت هدف زندگی - درک آینده خویش
 (۲) کشف راه درست زندگی - شناخت هدف زندگی
 (۳) درک آینده خویش - کشف راه درست زندگی

(انسانی ۹۸)

(خرداد ۱۴۰۳)

ه کشف ارتباط

- ☆ ۶۲. هر یک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟ (یک مورد در سمت چپ اضافی است).

آ. چرا زیستن؟	۱. کشف راه درست زندگی
ب. چگونه زیستن؟	۲. شناخت هدف زندگی
پ. زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟	۳. جامع و همه‌جانبه بودن
	۴. درک آینده خویش

- ☆ ۶۳. هر یک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟ (یک مورد در سمت چپ اضافی است).

آ. عقل کامل‌تر	۱. برخورداری از معرفت برتر
ب. بهتر پذیرفتن پیام الهی	۲. داناتر بودن نسبت به فرمان‌های الهی
پ. برتری در تعقل و تفکر	۳. تعقل کردن در پیام الهی
	۴. بالاتر بودن رتبه در دنیا و آخرت

- ☆ ۶۴. هر یک از موارد سمت راست با کدام یک از موارد سمت چپ ارتباط دارد؟ (یک مورد در سمت چپ اضافی است).

آ. به کجا می‌روم آخرنمایی وطنم	۱. درک آینده خویش
ب. عمر دو بایست در این روزگار	۲. شاگرد امام صادق (ع)
پ. هشام‌بن حکم	۳. کشف راه درست زندگی
	۴. شاگرد امام کاظم (ع)

و تعریف مفاهیم و اصطلاحات

۶۵. اتمام حجت:

۶۶. نیازهای برتر:

۶۷. نیازهای طبیعی و غریزی

ز سوالات پاسخ بلند

۶۸. ویژگی‌هایی که سبب تمایز بنیادین انسان با سایر موجودات می‌شود را به‌طور کامل شرح دهید. (دی ۸۸)
۶۹. از نیازهای انسان «شناخت هدف زندگی» را توضیح دهید.
۷۰. از نیازهای اساسی انسان «درک آینده خویش» را بیان کنید.
۷۱. از نیازهای بنیادی انسان «کشف راه درست زندگی» را توضیح دهید.
۷۲. پاسخ‌های راهگشا و اطمینان‌بخش به نیازهای برتر انسان چه ویژگی‌هایی باید داشته باشند؟ توضیح دهید. (دی ۹۸)
۷۳. چرا پاسخ به نیازهای برتر انسان باید کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؟ (خرداد ۹۶ و ۹۲ و شهریور ۹۷ و ۸۸)
۷۴. چرا پاسخ به نیازهای بنیادین باید «جامع و همه‌جانبه» باشد؟ (خرداد ۸۹ با اندکی تغییر)
۷۵. با توجه به ویژگی‌های سؤال‌های اساسی چه کسی می‌تواند پاسخ صحیح آن را بدهد؟
۷۶. وقتی می‌گوییم هدایت خداوند از مسیر دو ویژگی تعقل و اختیار می‌گذرد، یعنی چه؟
۷۷. اگر خداوند به سؤال‌های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند انسان در قیامت چه می‌تواند بگوید؟
۷۸. انسان دارای چه نیازهایی است؟ توضیح دهید.

ح درک مطلب

● با توجه به متن‌های زیر، به سوالات پاسخ دهید:

۷۹. «شخصی در بازار بیش از بقیه فروشندگان کالا فریاد می‌زد که مردم از او زودتر خرید کنند. مردی به او گفت: مگر چه چیزی می‌فروشی که این قدر فریاد می‌زنی؟ گفت: همه سرمایه‌ام را یخ خریده‌ام و در حال آب شدن است. اگر نفروشم زیان کرده‌ام.»
- آ این داستان شما را به اهمیت کدام موضوع رهنمون می‌سازد؟
- ب) دغدغه کدام نیاز برتر با این متن مرتبط است؟
- پ) کدام بیت به این داستان مربوط است؟
- ۱) روزها فکر من این است و همه شب سخنم / که چرا غافل از احوال دل خویشتم
- ۲) مرد خردمند هنر پیشه را / عمر دو بایست در این روزگار
- ت) کدام آیه / آیات با این داستان همخوانی دارد؟
- ۱) «و العصران الانسان لفی خسر»
- ۲) «رسلًا مبشرین و منذرین»
۸۰. دانش‌آموزی با مطالعه مبانی مکاتب مختلفی مانند مارکسیسم و ماتریالیسم، در جست‌وجوی برگزیدن برنامه‌ای برای زندگی خود است و می‌بیند که چه برنامه‌های متفاوت و گاه متضادی میان آن‌ها وجود دارد.
- آ دلیل جست‌وجوی این برنامه چیست؟
- ب) یک برنامه مناسب برای سعادت انسان باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟
۸۱. احمد برای آموزش درس‌های خود، تصمیم گرفته است که هر درس را در یک آموزشگاه خاص به‌طور جداگانه ثبت نام کند.
- آ این تصمیم او درست است یا غلط؟ چرا؟
- ب) این تصمیم او به لزوم کدام ویژگی برای برنامه زندگی انسان اشاره دارد؟ چرا؟

۴

بخش

پاسخنامه

- ۱ | آب مایهٔ حیات و اساس زندگی در جهان مادی است.
- ۲ | منظور «آب» است که به وسیلهٔ آن سرزمین مرده زنده می‌شود.
- ۳ | آ | خطاب به مؤمنان
- ب | زندگی حقیقی و نیکو، نتیجهٔ اجابت خدا و رسول (ص) است.
- ۴ | شناخت هدف زندگی
- ۵ | آ | به عصر و زمان سوگنده خورده است و اهمیت آن را می‌رساند و خسران انسان در زندگی نتیجهٔ گذشتن زمان عمر آن‌هاست که در همهٔ ادوار و اعصار این زیان، مصداق دارد.
- ب | از دست دادن سرمایهٔ وجودی انسان که همان عمرش است.
- پ | کسانی که ایمان بیاورند، عمل صالح انجام دهند، خودشان حق را رعایت می‌کنند و به سوی حق دعوت کنند و هم‌چنین خودشان صبور هستند و دیگران را نیز به صبر دعوت می‌کنند.
- ۶ | برای آنکه بندگان در پیام الهی تعقل کنند.
- ۷ | آنان که از معرفت برتری برخوردار باشند.
- ۸ | آنان که در تعقل و تفکر برترند.
- ۹ | آن‌کس که عقلش کامل‌تر است.
- ۱۰ | آ | هدایت الهی به وسیلهٔ پیامبران بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده است و بعد از آمدن پیامبران حجت بر انسان تمام می‌شود.
- ب | حجت به معنای اتمام حجت است که خداوند با فرستادن پیامبران، دیگر بهانه و دستاویزی برای انسان قرار نمی‌دهد و حجت را بر آنان تمام می‌کند.
- ۱۱ | صحیح
- ۱۲ | غلط (بخشیدن زندگی نیکو نتیجهٔ اجابت خدا و رسول است نه برعکس)
- ۱۳ | صحیح
- ۱۴ | غلط (به انسان قدرت آگاه شدن به آن‌ها را داده است.)
- ۱۵ | غلط (خداوند پاسخ به نیازهای طبیعی و غریزی انسان را در جهان خلقت آماده کرده است.)
- ۱۶ | صحیح
- ۱۷ | صحیح
- ۱۸ | غلط (این سؤال مربوط به «شناخت هدف زندگی» است.)
- ۱۹ | صحیح
- ۲۰ | صحیح
- ۲۱ | صحیح
- ۲۲ | غلط (زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست.)
- ۲۳ | غلط (زیرا باید به نیازهای مختلف انسان به صورت هماهنگ پاسخ دهد زیرا انسان ابعاد مختلفی دارد.)
- ۲۴ | صحیح
- ۲۵ | غلط (عقل انسان نمی‌تواند به تنهایی به سؤال‌های اساسی پاسخ کامل و جامع دهد و نیاز به وحی دارد)
- ۲۶ | صحیح
- ۲۷ | غلط (انسان با عقل خود در پیام الهی تفکر می‌کند.)
- ۲۸ | صحیح
- ۲۹ | غلط (دربارهٔ نیاز کشف راه درست زندگی است.)
- ۳۰ | شناخت هدف زندگی

- ۳۱ | درک آینده خویش - کشف راه درست زندگی
- ۳۲ | احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که پاسخگوی نیازهایش باشد و سعادت او را تضمین کند.
- ۳۳ | نیازهای طبیعی و غریزی و نیازهای فراطبیعی و فراتر
- ۳۴ | عمر خود را از دست داده است.
- ۳۵ | درک آیندهٔ خویش
- ۳۶ | مصراع اول به «شناخت هدف زندگی» و مصراع دوم به «درک آیندهٔ خویش» اشاره دارد.
- ۳۷ | کشف راه درست زندگی
- ۳۸ | کشف راه درست زندگی
- ۳۹ | از آن جهت که انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند.
- ۴۰ | ۱- کاملاً درست و قابل اعتماد باشد. ۲- همه‌جانبه باشد
- ۴۱ | زیرا انسان ویژگی‌هایی دارد که سایر موجودات آن ویژگی‌ها را ندارند.
- ۴۲ | ابتدا دربارهٔ هر کاری فکر می‌کند، اگر تشخیص داد آن کار مفید است و او را به هدفش می‌رساند، آن را انتخاب می‌کند و انجام می‌دهد.
- ۴۳ | ۱- توانایی تعقل و تفکر ۲- قدرت اختیار و انتخاب
- ۴۴ | هدایت خداوند از مسیر دو ویژگی تعقل و اختیار می‌گذرد.
- ۴۵ | عقل و وحی
- ۴۶ | چون هر برنامهٔ دیگری نمی‌تواند پاسخ درستی به نیازهایش بدهد، انسان زبان خواهد کرد و با دست خالی به دیار آخرت خواهد شتافت.
- ۴۷ | کشف راه درست زندگی
- ۴۸ | ۱- شناخت هدف زندگی ۲- درک آیندهٔ خویش ۳- کشف راه درست زندگی
- ۴۹ | ۱- کاملاً درست و قابل اعتماد باشد. ۲- همه‌جانبه باشد.
- ۵۰ | این نیازها به تدریج به دل مشغولی، دغدغه و بالاخره به سؤالاتی تبدیل می‌شوند که انسان تا پاسخ آن‌ها را نیابد، آرام نمی‌گیرد.
- ۵۱ | به چیزی که انسان برای آن آفریده شده است.
- ۵۲ | گزینهٔ «۲»
- ۵۳ | گزینهٔ «۲»
- ۵۴ | گزینهٔ «۱»
- ۵۵ | گزینهٔ «۲» ۱- ایمان ۲- عمل صالح ۳- سفارش یکدیگر به حق
- ۴- سفارش یکدیگر به صبر
- ۵۶ | گزینهٔ «۲»
- ۵۷ | گزینهٔ «۱»
- ۵۸ | گزینهٔ «۱»
- ۵۹ | گزینهٔ «۳»
- ۶۰ | گزینهٔ «۲»
- ۶۱ | گزینهٔ «۱»
- ۶۲ | ۲ (آ) ۱ (ب) ۴ (پ)
- ۶۳ | ۴ (آ) ۱ (ب) ۲ (پ)
- ۶۴ | ۱ (آ) ۳ (ب) ۴ (پ)
- ۶۵ | خداوند با فرستادن پیامبرانی بشارت‌دهنده و هشداردهنده، راه بهانه‌جویی را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است. بنابراین خداوند در قرآن کریم می‌فرماید: «رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَ مُنذِرِينَ لِيَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ...»
- ۶۶ | نیازهای برتر برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به او عطا کرده است که پاسخ صحیح به این نیازهای اساسی است که سعادت انسان را تضمین می‌کند مانند شناخت هدف زندگی، درک آیندهٔ خویش، کشف راه درست زندگی

۷۶ | هدایت خداوند از مسیر دو ویژگی تعقل و اختیار می‌گذرد یعنی خداوند برنامه هدایت انسان را که دربرگیرنده پاسخ به سؤالات بنیادین است از طریق پیامبران می‌فرستد، تا انسان با تفکر در این برنامه و پی بردن به ویژگی‌ها و امتیازات آن، با اختیار خود این برنامه را انتخاب کند و در زندگی به کار بندد و به هدفی که خداوند در خلقت او قرار داده است، برسد.

۷۷ | از آن جایی که تو (خداوند) خود ما را رها کردی و برای ما راهنمایی نفرستادی که به سؤالاتمان پاسخ دهد، به این خاطر گمراه شدیم اگر یک پیامبر می‌فرستادی او را اطاعت می‌کردیم.

۷۸ | انسان دارای دو نیاز است: ۱- نیازهای طبیعی و غریزی مانند نیاز به آب، هوا، غذا و پوشاک که خداوند پاسخ به این نیازها را در عالم طبیعت آماده کرده و قدرت آگاه شدن از آن‌ها را نیز به انسان داده است ۲- نیازهای فراطبیعی و آن زمانی است که انسان، از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد خود را با نیازهای مهم‌تری نیز روبه‌رو می‌بیند، نیازهایی که برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به او عطا کرده است، پاسخ صحیح به این نیازهای اساسی است که سعادت انسان را تضمین می‌کند.

۷۹ | آ | عمر محدود و فرصت تکرارنشده‌ی انسان

ب | کشف راه درست زندگی

پ | گزینه «۲»

ت | گزینه «۱»

۸۰ | آ | احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که پاسخ‌گوی نیازهایش باشد و سعادت او را تضمین کند.

ب | کاملاً درست و قابل اعتماد باشد و همه‌جانبه باشد.

۸۱ | آ | از آن‌جا که درس‌های مختلف او، ارتباط کامل و تنگاتنگی با یکدیگر دارند و نمی‌توان برای هر درس جداگانه برنامه‌ریزی کرد، او به مشکلاتی همچون تداخل زمانی کلاس‌ها و تداخل در روش تدریس برخورد خواهد خورد.

ب | همه‌جانبه بودن؛ زیرا باید به نیازهای مختلف انسان به صورت هماهنگ پاسخ داد.

درس ۲ | تداوم هدایت

۸۲ | دین واحد الهی (که متناسب با فطرت مشترک انسان هاست).

۸۳ | آ | اسلام (به معنای تسلیم خدا بودن)

ب | با دین واحد نازل شده بر پیامبر اسلام (ص) - به دلیل رشک و حسادت ۸۴ | آ | یکتاپرست، حق‌گرا و مسلمان به معنای تسلیم خدا بود.

ب | پیرو آیین خود، مسیحی یا یهودی می‌پنداشتند.

۸۵ | آ | رشد تدریجی سطح فکر مردم

ب | سطح فهم و درک مردم زمان خود

پ | گزینه «۲»

۸۶ | تنها دینی که می‌تواند مردم را به رستگاری دنیا و آخرت برساند، اسلام است. زیرا امروزه به جز قرآن کریم هیچ کتاب آسمانی دیگری وجود ندارد که بتوان گفت محتوای آن به‌طور کامل از جانب خداست و انسان‌ها آن را کم و زیاد نکرده‌اند و با اطمینان خاطر بتوان از آن پیروی کرد.

۸۷ | پویایی و روزآمد بودن دین اسلام - وجود قوانین تنظیم‌کننده

۶۷ | نیازهایی مانند آب، هوا، غذا و مسکن که انسان همچون سایر موجودات زنده دارد و خداوند پاسخ به آن‌ها را در عالم طبیعت آماده کرده و قدرت آگاه شدن از آن‌ها را به انسان داده است.

۶۸ | انسان ویژگی‌هایی مانند تعقل و تفکر و قدرت اختیار دارد که او را از سایر مخلوقات متمایز می‌کند و همین امر سبب شده شیوه هدایت او متفاوت باشد انسان ابتدا درباره هرکاری تفکر می‌کند. اگر تشخیص داد که آن کار مفید است و او را به هدفش می‌رساند، آن را انتخاب می‌کند و انجام می‌دهد.

۶۹ | انسان می‌خواهد بداند «برای چه زندگی می‌کند» و کدام هدف است که می‌تواند با اطمینان خاطر، زندگی‌اش را صرف آن نماید؟ او می‌داند که اگر هدف حقیقی خود را نشناسد یا در شناخت آن دچار خطا شود، عمر خود را از دست داده است.

۷۰ | انسان با این سؤال مهم و اساسی روبه‌روست که «آینده او چگونه است؟» «آیا زندگی او با مرگ تمام می‌شود یا دفتر حیات او به شکل دیگری گشوده می‌گردد؟»، «اگر حیات، به شکل دیگری ادامه می‌یابد و انسان زندگی ابدی را پس از مرگ آغاز خواهد کرد، نحوه زندگی او پس از مرگ چگونه است؟»، «زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟» و «خوشبختی وی در آن سرا در گرو انجام چه کارهایی است؟»

۷۱ | راه زندگی یا «چگونه زیستن» که ارتباط دقیقی با دو نیاز دیگر دارد، دغدغه دیگر انسان‌های فکور و خردمند است، این دغدغه از این جهت جدی است که انسان فقط یک‌بار به دنیا می‌آید و یک‌بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند، بنابراین در این فرصت تکرارنشده‌ی، باید از بین همه راه‌هایی که پیش روی اوست، راهی را برای زندگی انتخاب کند که به آن مطمئن باشد تا بتواند با بهره‌مندی از سرمایه‌های خدادادی به هدف خلقت برسد.

۷۲ | پاسخ به سؤال‌های اساسی باید حداقل دو ویژگی داشته باشد: ۱- کاملاً درست و قابل اعتماد باشد زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست به‌خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون است ۲- همه‌جانبه باشد، به‌طوری که به نیازهای مختلف انسان به‌صورت هماهنگ پاسخ دهد زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی وی پیوند کامل و تنگاتنگی با هم دارند نمی‌توان برای هر بُعدی جداگانه برنامه‌ریزی کرد.

۷۳ | زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است، در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست، به‌خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون‌اند.

۷۴ | همه‌جانبه باشد؛ به‌طوری که به نیازهای مختلف انسان به‌صورت هماهنگ پاسخ دهد، زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی وی، پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی‌توان برای هر بُعدی جداگانه برنامه‌ریزی کرد.

۷۵ | با توجه به ویژگی‌های پاسخ به سؤال‌های اساسی، کسی می‌تواند پاسخ صحیح این سؤال‌ها را بدهد که: ۱- آگاهی کاملی از خلقت انسان، جایگاه او در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی او داشته باشد ۲- همچنین بداند که انسان‌ها، پس از مرگ چه سرنوشتی دارند و دقیقاً چه عاقبتی در انتظار آن‌هاست.

وَدَّاعِلُكُمْ
مِنْكُمْ
«مَنْ» «أَنْ» «عَنْ»
وَدَّاعِلُكُمْ
مِنْكُمْ

گاج

۵

هائیلایت
کتاب
درسی

دین و زندگی ۲

مستندسازی:

مرتضی محسنی کبیر

محمد رضایی بقاء

فرمول
پلیستا

فرمول بیست

در این کتابچه متن کتاب
درسی عیناً آمده است
و پاسخ سؤالات امتحان
نهایی در آن مشخص
شده است. برای مرور
سریع در شب امتحان با
این کتابچه می توانید،
یک بار متن کتاب درسی
را بخوانید و همزمان
متوجه شوید که طراح از
کدام قسمت کتاب، سؤال
طرح کرده و کدام قسمت
را مورد سؤال قرار
نداده است و می توانید
بخش های پرتکرار همراه
با تعداد تکرار آن در
سال های مختلف امتحان
نهایی را متوجه شوید.

تهران، میدان انقلاب
نبش بازارچه کتاب

www.gajmarket.com

فهرست

۳

بخش اول: تفکر و اندیشه

۴

درس اول: هدایت الهی

۱۰

درس دوم: تداوم هدایت

۱۹

درس سوم: معجزه جاویدان

۲۷

درس چهارم: مسئولیت‌های پیامبر (ص)

۳۸

درس پنجم: امامت، تداوم رسالت

۴۷

درس ششم: پیشوایان اسوه

۵۸

درس هفتم: وضعیت فرهنگی، اجتماعی و سیاسی مسلمانان، پس از رحلت رسول خدا

۶۵

درس هشتم: احیای ارزش‌های راستین

۷۳

درس نهم: عصر غیبت

۸۴

درس دهم: مرجعیت و ولایت فقیه

۹۴

بخش دوم: در مسیر

۹۵

درس یازدهم: عزت نفس

۱۰۱

درس دوازدهم: پیوند مقدس

تفکر و اندیشه

آب، نعمت بی نظیر خداوند، جلوه زیبایی و طراوت، مظهر پاکی و زلالی و عامل ادامه حیات است. در نبود آب، از آواز دلنشین پرندگان، طراوت و سرسبزی درختان و تبسم گل‌های زیبا و رنگارنگ طبیعت اثری نخواهد بود. آری، آب مایه حیات و اساس زندگی در جهان است.

وَجَعَلْنَا مِنَ الْمَاءِ كُلَّ شَيْءٍ حَيٍّ^۱

انسان با آب نیازهای طبیعی و جسمی‌اش را برطرف می‌سازد و به‌طور کلی آب، حیات‌بخش جهان مادی، از جمله ما انسان‌هاست.

لِنُحْيِيَ بِهِ بَلْدَةً مَّيْتًا^۲

اما راستی حیات روح بشر وابسته به چیست؟ چه چیزی به روح و درون انسان شادایی و طراوت می‌بخشد؟ چگونه می‌توان به این اکسیر حیات دست یافت؟

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اسْتَجِيبُوا لِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ إِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْيِيكُمْ^۳

ای کسانی که ایمان آورده‌اید، دعوت خدا و پیامبر را بپذیرید؛ آنگاه که شما را به چیزی فرامی‌خواند که به شما زندگی حقیقی می‌بخشد.

درس

هدایت الهی

احتیاج دائمی انسان به داشتن برنامه‌ای که پاسخگوی نیازهایش باشد و سعادت او را تضمین کند، سبب شده است که در طول تاریخ همواره شاهد ارائه برنامه‌های متفاوت و گاه متضاد از جانب مکاتب بشری باشیم. از این رو این سؤالات در ذهن ایجاد می‌شود که: آیا می‌توان به مکاتب بشری اعتماد

کرد و زندگی را براساس برنامه‌های آنان بنا نهاد؟

آیا انسان می‌تواند تنها با تکیه بر عقل، برنامه‌ کاملی برای سعادت خود ارائه دهد؟

یک برنامه مناسب برای سعادت انسان باید چه ویژگی‌هایی داشته باشد؟

آیا برنامه‌ای که فقط سعادت دنیای انسان را در بر بگیرد، کامل است؟

نیازهای برتر

انسان همچون سایر موجودات زنده، یک دسته نیازهای طبیعی و غریزی دارد؛ مانند نیاز به آب، هوا، غذا و مسکن.^۱ خداوند پاسخ به این نیازها را در عالم طبیعت آماده کرده و قدرت آگاه شدن از آنها را نیز به انسان داده است؛ برای مثال، در وقت نیاز به آب و غذا احساس تشنگی و گرسنگی می‌کند و سراغ آب و غذا می‌رود. هنگام سرما و گرما، از مصالح موجود در طبیعت بهره می‌برد و برای خود پوشاک و مسکن تهیه می‌کند.

اما نیازهای انسان منحصر به نیازهای طبیعی و غریزی او نمی‌شود؛ زمانی که انسان، از سطح زندگی روزمره فراتر رود و در افق بالاتری بیندیشد، خود را با نیازهای مهم‌تری نیز روبه‌رو می‌بیند؛ نیازهایی که برآمده از سرمایه‌های ویژه‌ای است که خداوند به او عطا کرده است.^۲ پاسخ صحیح به این نیازهای اساسی است که سعادت انسان را تضمین می‌کند.

این نیازها به تدریج به دل مشغولی، دغدغه و بالاخره به سؤال‌هایی تبدیل می‌شوند که انسان تا پاسخ آنها را نیابد، آرام نمی‌گیرد. برخی از این نیازها عبارت‌اند از:

۱- شناخت هدف زندگی: انسان می‌خواهد بداند «برای چه زندگی می‌کند؟» و کدام هدف است که می‌تواند با اطمینان خاطر، زندگی‌اش را صرف آن نماید؟ او می‌داند که اگر هدف حقیقی خود را نشناسد یا در شناخت آن دچار خطا شود، عمر خود را از دست داده است. به همین خاطر، امام سجاد علیه السلام پیوسته این دعا را می‌خواند که:

«خدا یا ایام زندگانی مرا به آن چیزی اختصاص بده که مرا برای آن آفریده‌ای»^۳

۲- درک آینده خویش: انسان با این سؤال مهم و اساسی نیز روبه‌روست که: «آینده او چگونه است؟»؛ «آیا زندگی او با مرگ تمام می‌شود یا دفتر حیات او به شکل دیگری گشوده می‌گردد؟»، «اگر حیات، به شکل دیگری ادامه می‌یابد و انسان زندگی ابدی را پس از مرگ آغاز خواهد کرد، نحوه زندگی او پس از مرگ چگونه است؟»، «زاد و توشه سفر به جهان دیگر چیست؟» و «خوشبختی وی در آن سرا در گرو انجام چه کارهایی است؟»

روزها فکر من این است و همه شب سخم
 که چرا غافل از احوال دل خویشتنم
 از کجا آمده‌ام آمدنم بهر چه بود
 به کجا می‌روم آخر تنهایی و ظنم^۴

۱. خرداد معارف ۱۴۰۳ ۲. خرداد انسانی ۱۴۰۳

۳. دی ۹۰ ۴. دی ۹۰ ۵. دی ۹۴

۶. خرداد ۱۴۰۳

۱- **۳- کشف راه درست زندگی:** راه زندگی یا «چگونه زیستن» که ارتباط دقیقی با دو نیاز قبلی دارد، دغدغه دیگر انسان‌های فکور و خردمند است. این دغدغه از آن جهت جدی است که انسان فقط یک بار به دنیا می‌آید و یک بار زندگی در دنیا را تجربه می‌کند. بنابراین در این فرصت تکرار نشدنی، باید از بین همه راه‌هایی که پیش روی اوست، راهی را برای زندگی انتخاب کند که به آن مطمئن باشد تا بتواند با بهره‌مندی از سرمایه‌های خدادادی به هدف خلقت برسد. بنابراین، یکی از سؤالات اساسی انسان این است که راه درست زندگی کدام است؟ و چگونه می‌توان به آن دست یافت؟

تدبیر در قرآن

در آیات سوره عصر تدبیر کنید و با کمک دوستان خود، به سؤالات پاسخ دهید:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ
وَ الْعَصْرِ، اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِیْ خُسْرٍ، اِلَّا الَّذِیْنَ اٰمَنُوْا
وَ عَمِلُوْا الصّٰلِحٰتِ وَ تَوٰصَوْا بِالْحَقِّ وَ تَوٰصَوْا بِالصَّبْرِ

- ۱- خداوند در این سوره به چه چیزی سوگند خورده است؟ چرا؟ عصر، به دلیل اهمیت بهره‌وری از زمان
- ۲- چه خسارتی انسان را تهدید می‌کند؟ از دست رفتن سرمایه و جودی انسان که همان عمرش است.
- ۳- چه کسانی دچار خسران نمی‌شوند؟ کسانی که ایمان بیاورند، عمل صالح انجام دهند، خودشان حق را رعایت می‌کنند و به سوی حق دعوت کنند و خودشان صبور هستند و دیگران را نیز به صبر دعوت می‌کنند.

پاسخ به این نیازها و سؤالات اساسی باید حداقل دو ویژگی داشته باشد:

۲ الف) کاملاً درست و قابل اعتماد باشد؛ زیرا هر پاسخ احتمالی و مشکوک نیازمند تجربه و آزمون است. در حالی که عمر محدود آدمی برای چنین تجربه‌ای کافی نیست، به خصوص که راه‌های پیشنهادی هم بسیار زیاد و گوناگون‌اند.

۳ ب) همه جانبه باشد؛ به طوری که به نیازهای مختلف انسان به صورت هماهنگ پاسخ دهد؛ زیرا ابعاد جسمی و روحی، فردی و اجتماعی و دنیوی و اخروی وی، پیوند و ارتباط کامل و تنگاتنگی با هم دارند و نمی‌توان برای هر بُعدی جداگانه برنامه‌ریزی کرد.

با توجه به این دو ویژگی کسی می‌تواند پاسخ صحیح این سؤال‌ها را بدهد که:

۱- آگاهی کاملی از خلقت انسان، جایگاه او در نظام هستی، ابعاد دقیق و ظریف روحی و جسمی و نیز فردی و اجتماعی او داشته باشد.

۱. شهریور ۹۰ - دی ۹۰ - ۹۴ - خرداد انسانی ۱۴۰۳

۲. شهریور ۸۸ - خرداد ۹۲ - دی ۹۳ - شهریور ۹۴ - خرداد ۹۶ - شهریور ۹۷ - دی ۹۸

۳. خرداد ۸۹ - دی ۹۳ - شهریور ۹۴ - دی ۹۸

۲- همچنین بدانند که انسان‌ها، پس از مرگ، چه سرنوشتی دارند و دقیقاً چه عاقبتی در انتظار آنهاست.

فعالیت کلاسی

با توجه به توضیحات، بررسی کنید که

خبر

- ۱ الف) آیا عقل انسان به تنهایی می‌تواند به این سؤال‌های اساسی پاسخ کامل و جامع دهد؟ چرا؟
ب) آیا انسان به تنهایی می‌تواند مسیر سعادت را طراحی کند؟ چرا؟

شیوه هدایت خداوند

خداوند هر دسته از مخلوقات را متناسب با ویژگی‌هایی که در وجودشان قرار داده است هدایت می‌کند. ۱ انسان ویژگی‌هایی دارد که او را از سایر مخلوقات متمایز می‌کند و همین امر سبب شده شیوه هدایت او متفاوت باشد.

یکی از این ویژگی‌ها، توانایی تعقل و تفکر و ویژگی دیگر قدرت اختیار و انتخاب اوست؛ ۲ انسان، ابتدا درباره هرکاری تفکر می‌کند، اگر تشخیص داد که آن کار مفید است و او را به هدفش می‌رساند، آن را انتخاب می‌کند و انجام می‌دهد.

هدایت خداوند نیز از مسیر این دو ویژگی می‌گذرد؛ یعنی خداوند برنامه هدایت انسان را که دربرگیرنده پاسخ به سؤالات بنیادین است، از طریق پیامبران می‌فرستد، تا انسان با تفکر در این برنامه و پی بردن به ویژگی‌ها و امتیازات آن، با اختیار خود این برنامه را انتخاب کند و در زندگی به کار بندد و به هدفی که خداوند در خلقت او قرار داده است، برسد.

انسان با عقل خود در پیام الهی تفکر می‌کند و با کسب معرفت و تشخیص باید‌ها و نبایدها، راه صحیح زندگی را می‌یابد و پیش می‌رود.

۱. شهریور ۹۰

۲. شهریور ۸۷ - دی ۸۸

۳. شهریور ۹۱

امام کاظم علیه السلام به شاگرد برجسته خود، هشام بن حکم، فرمود:

«ای هشام، خداوند رسولانش را به سوی بندگان نفرستاد، جز برای آنکه بندگان در پیام الهی تعقل کنند. کسانی این پیام را بهتر می‌پذیرند که از معرفت برتری برخوردار باشند و آنان که در تعقل و تفکر برترند، نسبت به فرمان‌های الهی داناترند و آن کس که عقلش کامل‌تر است، رتبه‌اش در دنیا و آخرت بالاتر است.»^۱

۱ بنابراین با کنار هم قرار گرفتن عقل و وحی می‌توان به پاسخ سؤال‌های اساسی دست یافت. البته انسان به علت دارا بودن اختیار می‌تواند راه‌های دیگری را نیز برگزیند. اما چنان‌که گفته شد، چون هر برنامه دیگری غیر از برنامه خداوند نمی‌تواند پاسخ درستی به آن نیازها بدهد، انسان زیان خواهد کرد و با دست خالی به دیار آخرت خواهد شتافت.

تکمیل کنید

اگر خداوند به سؤال‌های اساسی انسان پاسخ ندهد و او را رها کند، انسان در قیامت می‌تواند بگوید: لزان جلیبی که تو خود ما را رها کردی و برای ما راهنمایی نفرستادی که به سؤال‌التمان پاسخ دهد، به این خاطر گمراه شدیم. اگر یک پیامبر می‌فرستادی او را اطاعت می‌کردیم.....

خداوند، در قرآن کریم درباره تمام و کامل شدن حجت الهی با فرستادن انبیا فرموده است:

رُسُلًا مُّبْتَلِينَ وَ مُنْذِرِينَ لِنَاسٍ لِّئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ .....^۲

رسولانی (را فرستاد که) بشارت‌دهنده و بیم‌دهنده باشند، تا بعد از آمدن پیامبران، برای مردم در مقابل خداوند، دستاویز و دلیلی نباشد...

خداوند با... فرستادن پیامبران..... را و اعتراض و بهانه‌گیری بندگان.....

را بسته است و حجت را بر بندگان تمام کرده است.

اندیشه و تحقیق

- ۱- آیا انسان می‌تواند پاسخ دادن به نیازهای برتر را نادیده بگیرد و بر اساس ضرب‌المثل «هرچه پیش آید خوش آید» رفتار کند؟ چرا؟ خیر، زیرا بی‌توجهی به آن‌ها، شقاوت و بدبختی را نصیب او خواهد کرد.
- ۲- آیا می‌توانیم پاسخ به نیازهای برتر را به احساسات شخصی و سلیقه فردی واگذار کنیم؟ چرا؟ خیر
- ۳- شعر زیر با کدام یک از نیازهای برتر انسان مرتبط است؟ چرا؟ کشف‌راه درست زندگی

مرد خرومند هنر پیشه را   عمر دو بايست در اين روزگار
تا به یکی تجربه آموزش   با دکری تجربه برون به کار